

DOPRINOS ŠKOLE ANALA HISTORIOGRAFIJI

Domagoj Tomas

Suvremenu historiografiju nemoguće je promatrati bez osvrta na njezinu najutjecajnije školu, školu Anala, nastalu između dva svjetska rata zaslugom dvojice francuskih povjesničara, Marca Blocha i Luciena Febvrea. Stoga ću ovdje pokušati ukratko iznijeti doprinos te škole historiografiji, te opisati njezin razvoj i evoluciju kroz generacije prvenstveno francuskih povjesničara. Nastojat ću uz to prikazati njezin utjecaj na hrvatske povjesničare, te ukazati na eventualne prednosti i nedostatke njezine metodologije.

Govoreći danas o školi Anala i njezinu doprinosu historiografiji, svakako nam se na početku valja osvrnuti na prošlogodišnju osamdesetu obljetnicu izlaženja časopisa po kojem je ta historiografska škola dobila ime, a koju smo propustili obilježiti u našem prvom broju.

TEMELJI NOVE ZNANSTVENE METODOLOGIJE

Naime, *Annales d'histoire économique et sociale* utemeljili su Marc Bloch i Lucien Febvre 1929. godine u francuskom gradu Strasbourgu, no ubrzo je njegovo izlaženje prebačeno u Pariz, s obzirom da su Bloch i Febvre prešli sa Sveučilišta u Strasbourgu u Pariz. Časopis izlazi konstantno do danas, mijenjajući pritom nekoliko puta ime, ali istodobno čuvajući prefiks po kojem je čitava historiografska škola dobila ime. Utjecaj škole Anala na suvremenu povijesnu znanost izniman je, s obzirom da se radi o vjerojatno najvitalnijoj historiografskoj školi u povijesti historiografije. Iako je škola s vremenom evoluirala kroz nekoliko generacija vrhunskih, prvenstveno francuskih povjesničara, temeljne postavke koje su zadali Bloch i Febvre nisu se promijenile, te su i dalje aktualne u povijesnoj znanosti. (Bertoša, 2002: 359-360)

Te su postavke, težnje, misli i savjeti prvi puta metodološki formulirani u poznatom nedovršenom djelu Marca Blocha *Apologija historije ili zanat povjesničara*, objavljenom posthumno nakon Drugog svjetskog rata. U njemu je jasno izražena orijentacija prema proučavanju struktura dugog trajanja, kao osnovna odrednica nove povijesti, za razliku od

tradicionalne historiografije, izrasle na pozitivizmu, koja se bazirala na kronološkom nizanju povijesno značajnih događaja i povezivanju istih u svojevrsnu povijesnu priču. Bloch drži kako valja učiniti odmak od opisivanja događaja i posvetiti se uzrocima, pa tako u posljednjem

Marc Bloch
(1866. - 1944.)

poglavljju *Apologije historije* (Bloch, 2009: 167) kritizira pozitivizam koji je "želio iz znanosti ukloniti ideju uzroka". Tako se u početnoj fazi razvoja škole Anala politički ili društveni događaj nakon kojega slijedi određena velika promjena odbacuje kao mogući predmet istraživanja u povijesnoj znanosti jer se drži kako je određena promjena rezultat dugotrajnih i postupnih mijena, a sam događaj nakon kojega ona slijedi, prema Jacquesu Le Goffu (Bertoša 2002: 290), samo je vanjska manifestacija te promjene. Otklon od tradicionalne historiografije vidljiv je i u gubljenju narativnosti, kao njezina bitnog obilježja, te nestajanju interesa za povijesnoznanstveno istraživanje velikih povijesnih ličnosti. Stoga je razumljivo kako su se utemeljitelji škole Anala, kao i povjesničari koji su pristajali uz tu školu, udaljili od političke, odnosno diplomatske i vojne povijesti, a otvorili nova poglavlja koja su se odnosila na društvenu, gospodarsku i demografsku povijest. (Gross, 1996: 214-220)

Lucien Febvre
(1878. - 1956.)

Iz orijentacije prema navedenim granama povijesne znanosti proizlazi i nastojanje analista za povezivanjem povjesničara sa znanstvenicima s područja sociologije, ekonomije i demografije, u svrhu sveobuhvatnih interdisciplinarnih istraživanja i pojašnjavanja povijesne problematike. Interdisciplinarnost istraživanja dobila je novu dimenziju širenjem na etnologiju i kulturnu antropologiju kao srodne znanosti koje su također ušle u polje zanimanja povijesne znanosti kakvu zastupa škola Anala, posebice tijekom dominacije druge generacije analista, 60-ih i 70-ih godina 20.st. Promotrimo li temeljne postulate škole Anala koji su prethodno spomenuti, od bavljenja strukturama dugog trajanja pa do nastojanja da se opiše presjek čitavog društva u okviru povijesne zbilje, jasno nam je kako škola Anala dobrim dijelom svoj nastanak duguje strukturalizmu i njegovoj raširenosti među društveno-humanističkim

znanostima. (Bertoša, 2002: 298 – 299)

Utemeljiteljem strukturalizma smatra se švicarski jezikoslovac Ferdinand de Saussure. Njegovim kapitalnim djelom iz 1916. (*Tečaj opće lingvistike*) udareni su temelji novog znanstvenog pristupa u jezikoslovlju, a taj će pristup, nazvan strukturalizmom, kasnije izvršiti izniman utjecaj na brojne društveno-humanističke znanosti, uključujući i povijest, te dati poticaj Marcu Blochu i Lucienu Febvreu za novi povijesnoistraživački pristup. (Škiljan, 1985: 55) Usudio bih se tvrditi kako su Marc Bloch i njegovo djelo *Apologija historije ili zanat povjesničara* značajni za suvremenu povijesnu znanost u podjednakoj mjeri kao Ferdinand de Saussure i njegov *Tečaj opće lingvistike* za suvremeno jezikoslovlje. Stoga bismo *Apologiju povijesti* mogli nazvati i *bibilijom* suvremene historiografije. Nije na odmet spomenuti i zanimljivu podudarnost kako su obojici velikana, Blochu i de Saussureu, navedena djela tiskana posthumno.

PRIMJENA TEORIJSKOG KONCEPTA

Inače, *škola Anala* najčešće se dijeli na tri generacije povjesničara koji su obilježili pojedina razdoblja tijekom izlaženja časopisa *Anala*, odnosno razvoja *nove povijesti*. Prvom generacijom smatraju se već spomenuti Bloch i Febvre, sami osnivači škole i utemeljitelji novoga pristupa. *Feudalno društvo* Marca Blocha možemo izdvojiti kao klasično djelo prve generacije *analista*, u kojem se opisuju društveni odnosi u feudalnom sustavu srednjovjekovne Europe, a prevedeno je i u nas. (Gross, 1996: 218, 240)

Druga generacija na čelu s Fernandom Braudelom uvodi pojam *povijesti mentaliteta* u povijesnu znanost, čime doprinosi razvoju kulturalne povijesti, odnosno uključivanju etnologije te kulturne antropologije u domenu povijesnog istraživanja. U svom slavnom djelu *Sredozemlje i sredozemni svijet u doba Filipa II.* u povijesno istraživanje uključuje zemljopisna, sociološka te kulturološka obilježja karakteristična za podneblje koje opisuje. Također, posebice se u navedenom djelu ističu teze na polju ekonomije na račun preindustrijskog društva, gdje Braudel drži kako se kapitalistički sustav formirao u ciklusima kroz nekoliko stoljeća oko pojedinih gradova, odnosno gradova-država, koji su se međusobno smjenjivali (Venecija i Genova od sredine 13. do početka 16.st., Antwerpen u 16.st., zatim

Amsterdam od druge polovice 16.st. do prve polovice 18.st. i naposljetku London od sredine 18.st. do kraja 19.st.). Međutim, u posljednjem, trećem tomu ovog kapitalnog djela, Braudel na neki način otvara vrata tradicionalnoj historiografiji, budući da se kao središnji povijesni problem ponovno javljaju *događaji*, konkretno, primjerice Lepantska bitka. Tako je početni radikalizam predstavnika *škole Anala* donekle otupio oštricu prema tradicionalnoj historiografiji, iako kod Braudela *povijesno značajni događaji* i *prekretnice* nisu shvaćene u maniri klasične pozitivističke historiografije, već u kontekstu posljedica određenog *događaja* i njegova odjeka u domeni *strukture dugog trajanja*. (Bertoša, 2002: 290)

Fernand Braudel
(1902. - 1985.)

Izuzev Braudela, kao predstavnika druge generacije *analista* svakako nam valja spomenuti Georgesu Dubyja, autora klasičnih djela poput *Vrijeme katedrala* te *Vitez, žena i svećenik*, obaju dostupnih na hrvatskom jeziku. Duby se kroz svoja djela pokazao možda i najdosljednijim sljedbenikom *škole Anala* u praksi, prvenstveno stavljajući u središte interesa tzv. *povijest svakodnevice*. (Gross, 1996: 261)

Paralelno s djelovanjem Braudela, Dubyja i ostalih, 70-ih godina 20.st. stasala je i nova generacija povjesničara, poput Emmanuela Le Roy Ladurieja te prethodno spomenutog Jacquesa Le Goffa, koja će kasnije biti prozvana tzv. trećom generacijom *analista*. (Gross, 1996: 259) U tom razdoblju dolazi do svojevrsnog raslojavanja *škole Anala* u nekoliko pravaca, s obzirom na primarno područje interesa pojedinih povjesničara. Tu se prvenstveno radi o kulturalnoj povijesti, proizašloj iz teorije *povijesti mentaliteta*, iako njezine temelje možemo tražiti još u djelima Burckhardta i Huizinge, te o tzv. mikropovijesti, utemeljenoj slavnom djelom talijanskog povjesničara Carla Ginzburga *Sir i crvi: kozmos jednog mlinara iz 16. stoljeća*, dostupnim i u hrvatskom izdanju. To je djelo, kako Bertoša navodi (Bertoša, 2002: 351), zapravo studija o mentalnom svijetu i tragičnom kraju furlanskog mlinara Domenica Scandalle zvanog Menocchio, odnosno o njegovim mislima, osjećajima, maštanjima i težnjama. Predmetom interesa mikropovijesti tako najčešće biva pojedino selo ili grad, te običan pojedinac, međutim ne treba doći u zabludu i mikropovijest miješati s lokalnom poviješću, budući da mikropovijest teži proučavanju i opisivanju općih karakteristika nekog povijesnog razdoblja na temelju

Jacques Le Goff

pojedinačnog primjera, a ne lokalnih ili regionalnih specifičnosti u povijesti određenog područja. (Magnússon, 2006.)

Također, u ovom razdoblju Jacques Le Goff, posebice nakon objavljenog djela *Civilizacija srednjovjekovnog zapada*, ali i niza drugih studija o europskom srednjovjekovlju, postupno u javnosti preuzima ulogu najvišeg autoriteta za razdoblje srednjovjekovlja u Europi, a tu ulogu zadržava sve do danas, kada dolazi do postupnog formiranja četvrte generacije *analista*, oko Rogera Chartiera. (Gross, 1996: 256)

Ipak, usprkos velikom doprinosu koji je historiografiji dala *škola Anala*, kao što je i vidljivo iz prethodnog teksta, izvan francuske historiografije nije ostavila tako dubok trag. Izuzev poljskih povjesničara koji su prvi u većem broju prihvatili i primjenjivali postulate *analista*, te talijanskih, koji su nešto kasnije, potaknuti djelom Carla Ginzburga, postali pionirima mikropovijesti, povjesničari iz ostalih europskih zemalja dugo su se držali izvan domene strujanja *škole Anala*. Ovo se prvenstveno odnosi na tzv. *velike historiografije*, poput britanske, njemačke i ruske, iako se i tu nađe primjera poput ruskog medievista Arona Gureviča, koji je u svojim djelima i istraživanjima primjenjivao postavke *škole Anala*, te bio dobro upoznat s djelima Le Goffa i Dubyja. Ipak, danas se situacija postupno mijenja, kako u spomenutim *velikim historiografijama*, tako i u onim *malih naroda*, pa se javlja sve veći broj povjesničara koji pristaju uz pojedine spomenute pravce u historiografiji, proizašle iz tradicije *škole Anala*. (*Annales school – critical assessments*, 1999: IX – XI)

Kao temeljni nedostatak pristupa *škole Anala* u povijesnoj znanosti najčešće se navodi njezina ograničenost na istraživanje povijesti predindustrijskog društva, koja proizlazi iz njezinih metodoloških utemeljenja. Istina, njezine su postavke najbolje primjenjive na srednjovjekovnu i ranonovovjekovnu povijest, budući da su dokumenti novijih povijesnih razdoblja načinjeni modernim statističkim i deskriptivnim radom pa već sami po sebi pružaju mogućnost kompleksnih i rafiniranih analiza. Stoga, povjesničarima koji proučavaju razdoblje 19. i 20.st. i nije u toj mjeri bila potrebna inovacijska metodologija *analista*. Prema tome, *novu povijest* trebali bismo prvenstveno shvaćati kao putokaz u istraživanju spomenutih razdoblja, s mogućnostima proširenja njezine metodologije te primjene i na ostala povijesna razdoblja. (Bertoša, 2002: 371)

ODJECI NOVE POVIJESTI U HRVATSKOJ HISTORIOGRAFIJI

Naposlijetku ćemo ukratko prikazati i utjecaj *škole Anala* na hrvatsku historiografiju u cjelini, te njezinu prisutnost na akademskoj razini danas. Početak upoznavanja hrvatskih povjesničara s dostignućima suvremene zapadnoeuropske historiografije, pa tako i *škole Anala*, svakako valja pripisati živućoj hrvatskoj povjesničarki Mirjani Gross. Ipak, unatoč pretplati zagrebačkog Filozofskog fakulteta na *Annales* od 1957., vjerojatno potaknutoj upravo od strane Mirjane Gross, taj je časopis bio u tom trenutku osuđen na skupljanje prašine po policama knjižnice, prvenstveno iz razloga metodološke nezrelosti tadašnje historiografije, ali i slabijeg poznavanja francuskog jezika među hrvatskim povjesničarima. Prema tome, rijetki su bili prikazi i iščitavanja knjiga poznatih *analista* u tadašnjoj hrvatskoj historiografiji, a teško da su i sama njihova imena nešto više značila hrvatskim povjesničarima. (Budak, 1999: 461)

Do određenih pomaka dolazi objavom knjige Mirjane Gross *Historijska znanost*, 1976. godine. U spomenutom djelu (Gross, 1980: 346) autorica tvrdi kako temeljna metodološka kategorija povijesne znanosti "više nije država, odnosno političko područje koje obuhvaća pojedinačne događaje, nego društvena struktura". Između ostaloga, zalagala se i za određeni spoj nedogmatskog marksizma i *braudelovskog* shvaćanja vremena i struktura, a sama ga je nazvala *genetičko-strukturalnom historijom*. Knjiga je imala ogroman uspjeh, ali je naišla i na žestoke kritike, kako od strane dogmatskih marksista zbog *buržoaskog* pristupa znanosti, tako i od tradicionalista koji su joj zamjerali tobožnje zalaganje za zanemarivanje činjenica i olako napuštanje arhivskog rada. U tim se napadima od strane dogmatskih marksista posebno isticao akademik Branislav Đurđev, koji je i kasnije upućivao velike kritike, kako samoj Mirjani Gross, tako i općenitom shvaćanju struktura dugog trajanja kod *analista*. (*Metodološki problemi savremene istorije*, 1987: 133) Ipak, Gross nije popuštala pred tim napadima, već je argumentiranim člancima stala u obranu vlastitog nedogmatskog marksističkog modela strukturalne povijesti. (Antoljak, 2004: 834-835) Prethodno spomenuta knjiga Mirjane Gross doživjela je i drugo izdanje, da bi konačno temeljito dopunjena i proširena 1996. izašla pod naslovom *Suvremena historiografija. Korijeni, postignuća, traganja*, gdje se uviđa autoričin odmak od marksizma. (Budak, 1999: 462)

Skepticizam i udaljenost hrvatske historiografije od *analista* dobrim se dijelom može objasniti i činjenicom kako su tradicionalno veze s francuskom historiografijom

Georges Duby
(1919. - 1996.)

i strujanjima unutar nje ble dosta slabe. Vodeći su se hrvatski povjesničari u razdoblju između dva svjetska rata školovali prvenstveno u Zagrebu, a zatim Beču, pa su daleko više bili usmjereni prema njemačkom govornom području i Srednjoj Europi. (Budak, 1999: 459)

Radovi Mirjane Gross vjerojatno su dobrim dijelom potaknuli otvaranje hrvatskih povijesnih časopisa prema temama iz područja metodologije povijesne znanosti, pri čemu je prednjačio *Časopis za suvremenu povijest*. Osim toga, zaslugom Igora Karamana na Zagrebačkom sveučilištu utemeljena je Katedra za ekonomsku i socijalnu povijest, nastala dijelom pod utjecajem *škole Anala*, ali i tradicije ekonomske i socijalne povijesti na njemačkom govornom području. Prva knjiga nekog povjesničara koji je pripadao krugu oko *Anala* prevedena na hrvatski jezik bila je upravo Blochova studija *Feudalno društvo*, objavljena u Zagrebu 1958. godine. Ipak, najutjecajnijom *analističkom* knjigom u Hrvatskoj pokazala se kasnije prevedena Le Goffova *Civilizacija srednjovjekovnog zapada*, koja i danas plijeni pozornost. (Budak, 1999: 463-464)

Porast zanimanja za dostignuća francuske historiografije širi se u Hrvatskoj 70-ih i 80-ih godina 20.st., kada nekolicina hrvatskih povjesničara odlazi na specijalizaciju u Pariz. Rezultat njihova boravka bile su knjige napisane u duhu *nove povijesti*, al ii rad sa studentima i postdiplomantima koji još intenzivnije uvodi *školu Anala* u hrvatsku historiografiju. Pritom svakako valja istaknuti ime medievista Tomislava Raukara, koji u se u svojim radovima o hrvatskom srednjovjekovlju približio starijoj generaciji *analista*. Zdenka Janeković Römer istaknula se, pak, svojim radovima u kojima prikazuje obiteljske odnose u kasnosrednjovjekovnom Dubrovniku, gdje se oslanja na metode koje primjenjuje posljednja, treća generacija *analista*. (Budak, 1999: 465)

Svakako valja istaknuti i Dragu Roksandića, koji je u svojim radovima pretežno tematizirao Vojnu Krajinu, promatrajući ju kao *strukturu dugog trajanja* (Roksandić, 1990: 19-20), te pokušavajući time razjasniti odnose Hrvata i Srba na tom području, prateći pritom određena dostignuća i metodološka načela tradicije *nove povijesti*.

Također, velik doprinos u modernizaciji povijesne znanosti u Hrvatskoj dala je i Podružnica za povijest Slavonije, Baranje i Srijema, osnovana u sklopu Hrvatskog instituta za povijest 1996. godine. Kroz tu je instituciju izrasla čitava plejada vrsnih povjesničara koji su napravili mnogo na rasvjetljavanju lokalne povijesti Slavonije, Baranje i Srijema, od srednjeg vijeka do Domovinskog

rata, koristeći pritom u metodologiji dostignuća suvremene historiografije, između ostaloga i *škole Anala*.

Ipak, u osvrtu na utjecaj *škole Anala* na hrvatsku historiografiju neizostavan je jedan povjesničar koji je, baveći se lokalnom poviješću, primijenio metode *analista* na način na koji to nije uspjelo niti jednom drugom hrvatskom povjesničaru. Riječ je o Miroslavu Bertoši, povjesničaru Istre, koji je na primjeru povijesti istarskog poluotoka pokazao kako treba suvremenim metodama istraživati lokalnu povijest. Baveći se lokalnom istarskom poviješću u razdoblju ranog novog vijeka, Bertoša se pokazao najdosljednijim hrvatskim učenicom *škole Anala*. (Budak, 1999: 465)

Na koncu možemo donijeti ocjenu kako je misao *škole Anala* u današnjoj Hrvatskoj itekako živa, budući da traje nesmiljen interes za prevođenjem knjiga i kraćih tekstova Blocha, Braudela, Le Goffa, Dubyja i ostalih, međutim, njezin utjecaj nije toliko zamjetan na svim hrvatskim sveučilištima, odnosno fakultetima, te znanstvenim institucijama koje se bave povijesnom znanošću. Stoga bi općenito valjalo posvetiti više pažnje metodologiji povijesne znanosti i teoriji povijesti, posebice u radu sa studentima kroz kolegije koji se nalaze u programima studija povijesti, te eventualnim uvrštavanjem u programe izbornih kolegija koji bi se bavili suvremenim metodološkim pristupima u povijesnom istraživanju.

Mirjana Gross

LITERATURA

1. Antoljak, Stjepan, 2004. *Hrvatska historiografija*, Matica hrvatska, Zagreb.
2. Bertoša, Miroslav, 2002. *Izazovi povijesnog zanata*, Antibarbarus, Zagreb.
3. Bloch, Marc, 2009. *Apologija historije ili zanat povjesničara*, Srednja Europa, Zagreb.
4. Budak, Neven, 1999. *Anali u hrvatskoj historiografiji*, u: *Zbornik Mirjane Gross*, Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, str. 459. – 467.
5. Gross, Mirjana, 1980. *Historijska znanost*, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb.
6. Gross, Mirjana, 2001. *Suvremena historiografija*, Novi liber – Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb.
7. Magnússon, Sigurður Gylfi, 2006. *What is microhistory?*, s: <http://hnn.us/articles/23720.html>
8. Roksandić, Drago, 1990. *Srpska i hrvatska povijest i «nova historija»*, Stvarnost, Zagreb
9. Škiljan, Dubravko, 1985. *Pogled u lingvistiku*, Školska knjiga, Zagreb.
10. *Annales school – critical assessments*, uredio Stuart Clark, 1999., sv. 2, Routledge, London.
11. *Metodološki problemi savremene istorije*, Institut za savremenu istoriju, Beograd, 1987.